

Գ Ո Ր Տ Ե Ի Ե Ձ Ն

Գորտոյ տեսեալ եղն'ի խաղի պարարակ,
իզձըղձացաւ լինել նորուն հանգունակ.

Տըւեալ չընչոյ թափ ուժգին,

Եղև չափոյն նա կըրկին.

Եւ առ ընկերն դարձեալ, աչօք կրկո-
[ցեալ, —

« Ինձ դու, աղէ, ձայն տուր ասէ,

« Իցեմ եղինդ հաւասար : » —

« Մի գու, ընկերն ձայնէ նմա մեղմա-
[բար,

« Ընդ վայր տանջիս ուռուցեալ :

« Ո՛ր եղն իցէ, և ո՛ր դու .

« Դու թըզաչափ, նա մըսեղէն բըլուր
[է : —

« Ոչ, կըրկնէ գորտն, միտ դիր, անա :

« Տես թէ որպէս ես մեծացայ .

« Հասի եզինըդ չափու : » —

« Եւ ոչ անգամ եղջեր նորա : » —

« Հայեաց պոմիկ, ապա ասա : » —

Եւ ևս ուժգին ուռուցեալ
Եղև ընդ մէջ պայթուցեալ :

Նըման գորտոյս նախանձարեկ

Բիւր օրինակ մեզ կայ մերձ .

Բազումք իւրեանց չափոյն անդէտք

Ընդ հուպ լինին ինքնահերձք :

Ձի քան ըստ չափ ձըկտին անձանց,

Գալով պայքար մեծամեծաց : —

Ձի՛ զարմանաւ թէ Մարկոս,

Ս.յր անաւագ վաճառական,

Թողեալ զխանութ և խոյս ետ :

Եւ նոր իշխանըն կիրակոս

Ի գետն հեղձաւ ետ ընդ ետ :

Իսկ թէ ոգորդն մեր փարթամ,

Յորժամ լըսես անագան,

Թէ պարտատեարցն 'ի հարկէ

Մատրն անձին եղեալ է,

Ձարմանալոյ չէ արժան

Թարգմ. Հ. Քերոզեք Վ. Քոռեւեբեք

Պ Ա Տ Ի Ի Դ Պ Ր Ո Ի Թ Ե Ա Ն Ց

« Ակնարկեցինք յիւրում ժամանակի
այն կորովի, ճարտարախօս և նորանշան
ճառը, որով կեսար Գանգու քանի մը ա-
միս առաջ հաստատեց հանգիստի 'ի Մի-
լան' Հեղինակաց իտալական նոր լնկե-
րութիւնը : Ժառին նիւթն էր՝ դպրու-
թեանց պատին : Չորուեցաւ մեզ, ինչ-
պէս փափագէինք, զայն լի բովանդակ
հրատարակել . հոչակաւոր մատենա-
գրէն շնորհեցաւ մեզ հետեւեալ պատա-
ռը հրատարակելու, որ անշուշտ մեծ յո-
ժարութեամբ պիտի կարդացուի : Յետ
խօսելոյ հեղինակաց և հրատարակչաց
միջի յարաբերութեանց, իւրաքանչիւ-
րոց ըզձից և թերութեանց վրայ, յա-
ռաջ կը վարէր Գանգու այսու ոճով : »

Այսպէս իտալական պատկերա-
գարոյ թերթն . 'ի մէջ բերենք նաև ի-
րեն քանի մ'ամիս առաջ ակնարկած
խօսքերը, ճառին որպիսութիւնը լա-
ւագոյն կերպով իմանալու համար :

« Ինչպէս անգրագէտ է մեր հասա-
րակութիւնը : — Կամ, գէթ ինչպէս սա-
կաւ դրական է : — Ի Գաղղիա, չորս հան-
ճարեղ խօսք կ'ըսէ եռնեսդոյ Ռընան, և
բարիցիք ընդ չորս հոգմա կը տարածեն
զայն . յիտալիա, ռոջչոյն մը կ'արտաբե-
րէ կեսար Գանգու, որ ժամէ մ'աւելի
կը տեսէ, և կը զբաղին անոր միայն այն
հարիւրի չափ գրագէտք, լրագրողք,
հրատարակիչք, եկած մտիկ ընելու զայն
'ի քաղաքաբաշխական դահլճին, ուր
վիճաբանեցաւ օրէնսդրութեան մը վը-

բայ՝ երաշխաւորելու ընդդէմ աւագա-
կեւոյ հանճարոյ սեփականութիւնը :
Բայց 'ի Գաղղիա' Գանդուին պէս ճառ
մը, Գանդուէ մը խօսեցեալ, շառաշ կը
հանէր :

« Հօս այնքան բազմաթիւ կիրակէի
օրագիրներէն, որոնք դրազխտականք
կ'ըսուին, ոչ ոք անոր զբաղեցաւ : Թող
ըլլար դաշնակահար մը, կամ դոնէ ութ-
և տասնամեայ բանաստեղծ մը կամ վի-
պագիր մը՝ որ զլրագրողս 'ի նախաճաշ
կը հրաւիրէ : Այլ ութսունամեայ մա-
տենագիրն, որովհետեւ չի խնդրեր գո-
վեստից յօդուած մը անոնցմէ՝ որք այս-
օրուան օրս աղմուկ կը հանեն, մոռ-
ցուած է : Եւ սակայն, իր ճառն, ինչ-
պէս շատ աղէկ ըսաւ մէկն, եղաւ ճիշդ-
հեծեղազօրաց յարձակում մը : Վաղեց
ամենուն վրայ, — վարչութեան և ընդ-
դիմադիր կողման, գրագիտաց և հրա-
տարակչաց : Հին մարդիկներու և նոր
կոմսերու, յառաջադիմականաց և պահ-
պանողականաց . աղախնայց օրագրին
և բովանդակ տպագրութեան, երես-
փոխանաց « ծառայք պաշտօնէից » և
իտալիոյ թագաւորութեան . . . Երբեմն
ընդդիմադործ կ'երևէր, երբեմն հասա-
րակապետական . . . Ուրիշ կողմանէ,
հեգնութեանց կռուիից մէջ, ճշմար-
տութեանց կռուիներ, և ընտրեալոյն
ասացուածոց բազմութիւն մը, որ ին-
չուան այն խոժոռ ախուբը կը ժպտե-
ցընէին, և իսպառ զսյրացեալ, վաան
զի բողոքովին դէմ յանդիման կը հա-
րուածէր : Քաղաքապետն, քաղաքա-
տեսուն, Արքային հոգաբարձուն, հօն
առաջին կարգին մէջ, ամբաստանելոց
բեմին վրայ կը թուէին :

« Այսպիսի վերտառական ճառի մը
կնիքը՝ սրտառուչ եղաւ : Կարծես թէ
անուանի մարդն իր կտակը կը կար-
դար. կու տար իր հրաժարականը աշ-
խարհի մը համար, որ . . . սևադեղով
միտաած չէր : Ողջունի մէջ, միշտ կակը-
ծագին բան մը կայ . բան մը՝ որ կը խոր-
տակի . և Գանդուի խօսից մէջ կսկիծն
կ'իմացուէր . . . Գոնէ թաղծութիւն մը,
իւր մուտքն մեղամաղձութիւն կ'ազդէր :

Բայց մենք սկեպտիկեան ենք և կը լինն-
ցընենք չհաւատարով բնաւին այն ող-
ջունին, և ոչ այն վերջալուսոյն : Կը դռ-
դար՝ թերթը վեր վերցընող նիհար ձեռ-
քն . բայց տեղական լի է զօրութեամբ
և պիտի չպարտասի նետի մը պէս գրի-
չը գործածելու, և կը յուսանք, գէթ օր
մը ցանչի մը պէս :

« Զարմանալի կերպով Գանդու դեռ
կորով է : Մէկալ օրը, Մանցոնի թատ-
րոնն էր, Սարտուի Օտէլին առաջին
ներկայացման, երեսուն տարուան ե-
րիտաւարդի մը պէս : Առաջին կարգի
օթեկի մը մէջ էր, ձախակողմը, — և
կը ծափահարէր » :

Ահաւասիկ բուն ճառին հատուածն .

. Աստեք ցաւեր են, կ'ուզէի ը-
սել, ընտանեաց : Այլ եթէ մատենա-
գիրն մտնէ 'ի հաղորդակցութիւն ընդ
ընկերութեան, կը գտնէ հօն իրեն պա-
տուոյն պարտուպատշաճ վարմունքը :
Այն իրեն որ և իցէ ընծայեալ գերա-
զանցութեան համար, զինքը մահացը-
նելը սյուղ կը քաղցրանայ : Եթէ ժպիւրհ
չինական մը կամ տաղտկալի չարախօս
մը կամ լիբր սուսերամարտ մ'իրեն նա-
խատիւք մ'ընեն, աշխարհք կը ծիծա-
ղի, ինչպէս սրիկայք երբ ճամբան մէկն
ընկնի : Անոր դէմ դառն քննադատու-
թիւն մը ամեն ընթերցարանաց, ամեն
խօսակցութեանց մէջ չըլան կ'ընէ, և
ժողովուրդն կը հաւատայ աւելի միոյն
չարութեան՝ որ կը փախչի և կ'արհա-
մարհէ, քան ամբողջ անարատ կեանքի
մը՝ որ երկիւղի և փաղաքշանաց կռուոյ
մէջ է : Իրեն օրինաւոր շահիւք ստա-
ցած անկախութիւնն զոգչեա յանցանք
մը կը համարուի : Նեղութեան մէջ է-
կ'ողբան այս մատենագիրներս, մատա-
կարարութիւն չեն դիտեր : Թերես մէ-
կուն վրայ կասկածի կ'երթան թէ մեծ-
անձնութեան համար անվայելուչ վի-
ճակի մէջ կը գտնուի, և կ'ուզէ կենալ :

Նոյն իսկ օրէնքն՝ որ ամենայն քա-
ղաքացւոց երաշխաւոր կ'ըլլայ՝ ոչ միայն
կենաց ապահովութեան այլ և նկատ-
մամբ պատուոյ, խեղճ մատենագիրն

համար կը լռէ, որ կրնայ նշաւակ ըլլալ առաջին շան՝ որ ուզէ սրունդը խածնել, կամ առաջին կապկիւն՝ որ սկսի զինքը նմանցընել. քաղաքավարութե կանոնքն իսկ անոր քով զօրութիւն չունին, և նախատինք մը՝ որ եթէ ուրիշ աղնուականի ըլլուէր, կը զգուեցընէր ամբոխը, մատենագրին դէմ՝ ժայլօքելով, հաճոյ կ'անցնի. են ոմանք որ ուրիշ բան չեն փնտրուեր՝ բայց օրագրին սիւնը ուր կը թշնամանալին. ոմանք ալ որ խնամք կը տանին թշնամութեանցս չպակսելուն. աշխարհք անձամբ անձին կը հրճուի, երբ ջրախոյս (hydrophobe) մը կամ հացկատակ մը չարագան կը հարուածեն այս մատենագիր կոչուած համաշխարհի խաղաղիքը:

Ուրեմն յետ յորգորելոյ զմատենագիրս զգուշանալու այս պակասութիւններէս, մուցընել տալու այս իրենց յոր ջրլծկանքը, և համարելու՝ որ 'ի մահա ցուցմանց խոյս տալու լաւագոյն կերպն՝ խոնարհութիւնն է, ներելի ըլլայ յանձնելու աշխարհի զիջանիլ ատենց, որ նոյն իսկ իրենց վիճակին համար աւելի գերազանց զգալիութիւն մ'ունին:

Կանայք կը ճանչնան զայն, որոնք, ինչպէս պարտք մը կը համարին՝ այս մտաթափներուն, որ իրենց կեանքը կը ծախեն օգտակար ըլլալու կամ զուարճացընելու զմարդիկ, եղած անիրաւութեանց մարդկան թերին լեցընելու, այսպէս նաև յալողակ են գարմանելու, որպէս զմանկուան, այս մէկակաները, որ պէտք ունին սիրուելու և փայլիալու ճիշդ մանկանց պէս, այն սկարութեանց համար՝ որ անոնց հիւանդութիւնը և զօրութիւնը կը կազմեն: Ինչ որ անոնք չեն համարձակիր ըսելու հաւատարմագոյն բարեկամին, կը յայտնեն զայն կանանց, անձնասիրութեան ծածուկ մուտքերը, տենչանաց ծածկախորհուրդ եռանդները, իրենց անձանց չափազանց ջատագովութիւնները, զայնու կնոյ կը պահեն, որ անապառուկի բարեսիրտութեամբ և հօրեմարեղ զթով մտիկ կ'ընէ իրենց տարօրէն թըլուաւութեանց ոգիականին:

Ո՛հ վերջապէս մատենագիրք աշխարհին պատիւ ընող անձինք են. իրենց անունն սիրելի է և զովելի նաև հօն՝ ուր մարդիղներուն և սինկրիտոսներունը չի լսուիր. թէպէտ և արծիւք ևս չըլլան, նուազ չարիք կ'ընէ խեղճ մատենագրութիւն մը, քան սեղանաբեկութիւն մը, լրտեսութիւն մը, հրապուրանք մը:

Ըստ սակելոյ ոմանց, մատենանք ըստ բաւականի դիւրագին չեն. խեթիւ նա յուածքն և արհամարհութիւնն հրատարակչաց դպիրներու կը հանդիպին՝ որ կ'երթան գիրք և տպագրութիւններ տալու. մարդասիրական գործ կը համարուի քաղաքակցին գիրքը գնելը և ընկերագրութեան քարտեսին վրայ՝ զոր ինքն մուրադկանի երկչոտութեամբ կը մատուցանէ՝ անունը ստորագրելը. մինչդեռ ամաշելի է անօթ մը փոխ առնուլ, նոր գիրք մը պէտք է պտրտի ամենայն ծանօթից մէջ և ծանօթից ծանօթներու մէջ, և ինչուան կը գրաւուին ոմանք՝ որ կ'աղաչեն զհեղինակը, բաց 'ի ձանձրացընելէն զինքը լուսանկար մը խնդրելով, ինքնագիր մ'ունենալու: Անոնք՝ որ ձիոց, թատրոնաց, կերակրոց համար կը ծախեն և կը ցըրուեն, ինչու համար պարտք պիտի չհամարին, չեմ ըսեր թէ հեղինակաց մեկենաս ըլլալու, այլ գիրքերը գնելու: Ստորագրութեանց ինչ պզտի զոհով կրնայ ունեցուիլ աշխատութիւն մը՝ որ չքեղազարդէ զհայրենիս:

Ընձեռեկու նպաստից վրայ չեմ խօսիր, այլ կը խօսիմ երախտապարտ ըլլալու վրայ. ոչ պարգև մ'ընծայելու, այլ տուրք մը տալու:

Մենք զմեզ յոռեգոյն կը կեղծենք եղածնէս աւելի. այլ եթէ ստոյգ է թէ հմտութիւնն և համբերատար խուզարկութիւնն կը պակսին, թէ մեր մատենագրութիւնն և մեր գիտութիւնն զուգակշռելով ընդ օտարս կը հակին. ջամարտ չէ՝ թէ բոլորովին մեռեալ են. զայնս ծաղկեցընելու համար ուսումնականաց և հասարակութեան գործակցութիւնն կը խնդրուի, գիրք

գորղին, զայնս ստացողին, զայնս կար-
գացողին, և զայնս դատողին : Այսարհք
չծամածուէ դէմըն՝ երկասիրութեան մը
միայն իտալական ըլլալուն համար : Տե-
սէք զԳաղղիացիս . իրենց այն chez nous
բայատրութիւնն, երբ զայս արհա-
մարհելու համար ըլլայ՝ անպիտու-
թիւն է և անիրաւութիւն . այլ՝ ոչ ան-
պիտան հանճարոյ մը՝ իբրեւ մորակ է՝
տեսնելն որ բարձրաձայն կը գոլուի
յիւրոց հայրենակցաց : Այսատուութիւն,
քրն թեթեակցեալք են, նուազ գառն է
լաւաց խառնեալ բաժակն անոնցմէ՝ որ
յառաջ գնացողին անցիլ վրայ պարտք
կը համարին փուշեր դնել :

Եթէ հասարակութիւնն կը յարգէ
զյաղթահարութիւնս, և չի պահանջեր
որ այլք զայնս իրեններուն զոհեն . եթէ
գիտէ խորել պարտուպատշաճ կերպով
զազնուական մատենադիրը և զխաբե-
բայն . եթէ աչք մը տալէն ետքը և յո-
րանջելով չդատէ ինչուան տարիներով
վրան տքնուած երկասիրութիւնքը . ե-
թէ կը յիշէ Յունաստանի իմաստունը,
որ այն ընկերութիւնը բարի կը կոչէր,
ուր մէկու մ'եղած նախատիւնքն իբրեւ
ամենուն եղած կը համարուէր, այն ա-
տեն կարելի է շատ բան ձեռք բերել :

Թող ուզէ հասարակութիւնն զրով
մաքառումներ, թատրոնի տեղեկու-
թիւններ, թեթեւ հատուածներ, տըժ-
գոյն պատմութիւններ, կէս ճամբարու-
թիւններ, ահարկու ասացուածներ,
յամառութիւն հին իրաց վրայ՝ առանց
քննելոյ զայնս, ատելութիւն նորոց՝ ա-
ռանց զայնս ճանչնալու . և կը գտնէ շա-
տերը որ իրեն առաստապէս կը պատ-
րաստեն զանոնք : Թող ուզէ որ գրա-
գիտութիւնքն ընկերական կոչուած մ'ու-
նենան, որ գեղեցկին ձեռքով՝ բարոյն
և ճամբարին առաջնորդեն, որ քաղա-
քականութեան և գիտութեան յառա-
ջադիմութեանց յարմարին . մարդա-
վարութեան հակառակին, բարեբա-
րութեամբ առաջին փորձերը խրախու-
սեն . ըլլան ասպարէզ՝ ուր կը մղին ի-
մացականութեան, մեծամեծ պատե-
րազմունքն, և ոչ եթէ անձնասիրու-

թեան կռիւներն . ուր կը հարցաքննուին
տեսական գիտութիւնքն՝ գործնական
ըլլալէն առաջ . ընդհակառակն մերժէ
զանոնք որ կարի նուաստք են եթէ զը-
րածներնուն պէս կը մտածեն, նուաս-
տադոյնք՝ եթէ ինչպէս որ չեն մտածեր՝
կը դրեն . զանոնք՝ որ մախանք կը բե-
րեն գիտութեանց մէջ . որ կը զայրա-
նան այն ամենայն ճամբարութեանց
դէմ՝ որ իրեն յատուկ անուամբ կը կո-
չուի, որ կ'ուզեն ընկերութեան ոգի հա-
ւատացընել զայն՝ որ է ոգի գամարիւ-
լայի և ժողովակի . . . և այն ատեն կը
տեսնուի որ խտալիոյ արդանդն ամուլ
չէ :

Արդարեւ հեղինակաց և զրավաճա-
ռաց վիճակը մեծապէս լաւացեր է : Ա-
նիրաւութիւն է ժխտելն որ վարու-
թիւնն անոր ձեռննտու չէ, հրապարա-
կական ծառայութեանց զգիտականս
գործածելով, ճանչընելով գիրենք աչ-
խարհի, սրտապնդելով մրցանակը և
ընթացակցութեամբ հրատարակելու
օգտակար ճամբարութիւններ, հասա-
րակաց օգտին ուղղելով զգիտութիւնը,
երբ կուսակցութիւնք աչքերնուն վրայ
քօղ չձգեն : Այլ 'ի Գաղղիա ամենայն
հեղինակ որ յուի չէ՝ կ'ընկունին գո-
վեստիւ, կը խրախուսեն, մանաւանդ
թէ յերկինս կը հանեն . այն ծաղրածու-
թիւն ընելու աշխոյժ և նրբիմաց ազգն,
'ի վեր քան զամենեանին կարօտ շատ
խօսութեան և կատականաց, գովես-
տիւ բերնէ բերան կ'անցունէ իրեն մե-
ծամեծ արանց անուանքը առ համօրէն
աշխարհ : Առ մեզ բոլորովին հակա-
ռակն է . հազիւ թէ մէկն ամբոխին վրայ
իր դուլը կը կարկառէ, ոչ թէ թի-
կունք, սփոփանք, օգնութիւն կը գտնէ,
այլ ահա Տարկունեանց արճարանէն,
ինչպէս Եփէսիսեանց, կը ծանուցանեն
անոր . « Ոչ դժգոհաւոր է քան զմեզ »
էր սպասենք՝ որ հեռուէն հասնի մեզ
մեր լաւագունից գրուատիւնք . և երբ օ-
տարական մը մեր հայրենակցաց միոյն
վրայ բարեսիրութեամբ խօսի, գողցես
կը ցաւինք թէ տակաւին հայրենիք՝ զին-
քը պատուողներ ունի :

ձիշդ այն վախճաննալ հոչակաւոր
հեթանոս մարդկանց գէպն է, որոց
համար կ'ըսէր սուրբ Օգոստինոս. «Սև-
րանօր ոչ գտանին, զովին. ուրանօր
գտանին, այլին » Գիտէ արուեստա-
գէտն որ ճազմաթիւ են իր կուսակից-
քնն, այլ և ոչ մին իրեն փաստաբան
կը յառնէ. անոր համար ինքնասիրու-
թեան սառէն ընդարմացած՝ պէտք է
յանձն իւր ամփոփի օձի մը պէս, և հօո՝
եթէ կրնայ՝ պաշտպանելով զլուխը,
սպասէ որ ներկայ անիրաւութեան ա-
պագայ մոռացութիւնն յալորդէ, վասն
զի յետնոց բոլոր կարդալն այսօր աւե-
լի տկարութիւն է քան թէ խորխաւնք:
Ոչ այնչափ վայելչաբանութեամբ
կ'երգէր Լէորարտի,

Իտալեա, փոյթ կալքիբ
Առնէլ պատեւ անցեւոյց:

Թողուցէք ինծի փափագելու նաև, որ
քիչ մը քաղցրութիւն շնորհուի մեծա-
նուն արանց՝ իրենց մեռնելէն առաջ, և
ոչ վերտառութեանց և արձանաց տա-
րածամ ողբ մը միայն պահուի իրենց:
Այլ երբեմն յետնորդք վերտառու-
թիւնս և արձանս կը դնեն անոր՝ որ իր
ժամանակակցաց անհաճոյ եղաւ:

Կը պատմեմ ես, չեմ ստգտաներ,
չեմ առնուր ՚ի ձեռին ժամանակակից
չարակամութեան յաւիտենական իրա-
ւունքը. ով չի գիտեր եթէ որդի ծնանե-
լը ջաւուլ պէտք է ըլլայ. ով չի գիտեր
եթէ ամենայն ոք կը զայրանայ իրեն
քունը ընդհատողին դէմ, և այնչափ
աւելի՝ որչափ քունն խոր է:

Այս բաներս երկրին ընդի պիտի ըլ-
լան՝ ուր վեց դարէ ՚ի վեր մին զմիւսը
կը խաժատէր. այլ սակայն հեղինակ
մ'իւր արժանեաց վրայ այլուր կը հար-
ցնէ զհասարակութիւնը, և սա կը

կանխէ իրեն՝ զապագայն. նոյն ինքն կը
տեսնէ թէ ուր կը սխալի, ուր կը հակի
դարն, ուստի պէտք է դարձունելու
զնա, ուր ուղղելու. և ասկէ, այս ոչ-
խատուութեանց ունեցած կարևորութիւն:
Առ մեզ. ով դուք, որ կարողութեանց
մեծագունին՝ հանճարոյ՝ ստացող էք.
դուք փառաց դատապարտալք, ըսէք
ինծի թէ կրցա՞ք ձեր սեփական արժա-
նեաց դիմը կտրել հասարակութեան
ձայնից խօսածներէն: Ըսէք ինծի, եթէ
կրցա՞ք այսպիսի բանադատութեամբ
ձեր մէկ մասը լաւացնել: Այլ մանա-
ւանդ գտնելով կամ զցասումն, կամ
հրամայական ուսուցութիւնը, կամ
վարդապետական վճիռ տալը, կամ
թեթեւութիւնը, վնասակարագոյն քան
զթշնամանս, հարկ եղաւ բազմաց կըղ-
զիանալու խորհուրդն ընտրել, զիկտա-
տորաց ըսածին փոյթ չընել:

Բարձր եղաւ. ես չեմ կարծեր, ես որ
կը համարիմ որ կարելի չէ ունենալ լաւ
դպրութիւն առանց հասարակաց հա-
ւանութեան և միակամութեան: Որ ե-
թէ այս ընտրեալ անձինքն անկախու-
թեան մէջ կը վաստըկին, պատեհու-
թեան մէջ կը տուժեն, և արտակերպ
ըլլալու վտանգի մէջ կը գտնուին. ժա-
մանակ մ'ընթանալու, մինչև որ աչուր-
ները բանալով, միայնակ և անխորդ
գտնուին:

Մակայն և ոչ հասարակութեան ո-
գին լաւացնելու համար, կը մոռնեմ,
հարկ ըլլայ այժմու կարծեաց ետեւէն
երթալ. բոլոր ճաննալ զայն, առաջ-
նորդել, մաքրել, անոր աղէկ մասն առ-
նուլ, և պողաբեր ընել զայն: Եւ այս
կ'ըլլայ, ով մատենագիրք, ձեզի պա-
հեալ սուրբ պաշտօնն: Այլ թէ որ մե-
ծարուիլ կ'ուզէք, մեծարեցէք զձեզ:

ԿԵՍԱՐ ԳԱՆԴՈՒ